

HOE EEN FRANSCHMAN ONS LAND ZAG IN 1636.

Onder dezen titel deelde de heer J. N. Jacobsen Jensen in *Onze Eeuw* van 1912 den hoofdinhoud mede van een reisverhaal van Charles Ogier, dat deze schreef, toen hij als secretaris deel uitmaakte van een gezantschap, door kardinaal De Richelieu in 1634 naar Polen, Denemarken en Zweden gezonden. De terugreis had plaats over Holland. Aankomstte Parijs 22 Augustus 1636.

Het reisverhaal in dagboekvorm is in het Latijn geschreven; het eerste deel, dat tot het einde van 1635 loopt en de reis tot aan Danzig beschrijft, verscheen in 1656; het tweede deel is in een verkorte Duitsche vertaling uitgegeven in *Zeitschrift des west-preussischen Geschichtsvereins* Heft 52, Danzig 1910, door Dr. Kurt Schottmüller, die het werk een van de interessantste bronnen noemt voor de cultuurgeschiedenis van Holland in de zeventiende eeuw.

Het scheen mij voor de lezers van het Jaarboekje wel van belang om te vernemen, hoe de Franschman in 1636 over onze stad oordeelde en daarom laat ik het Rotterdamsche gedeelte van zijn reisverhaal hier volgen, zoowel het vrij beknopte verslag, dat de heer Jacobsen Jensen er van geeft (blz. 112—114), als het ietwat uitvoeriger relaas van den heer Schottmüller (S. 270—271).

Van Leiden ging 29 Juli 1636 de tocht over Delft naar Rotterdam, waar het reisgezelschap 's avonds om zeven uur aankwam. Den volgenden morgen (30 Juli) om acht uur maakte Ogier met een van het gevolg, een zekeren Aubriot, een uitstapje naar den Haag in de landelijke trekschuit.

In den namiddag keerden onze Franschen weer naar Rotterdam terug, welke manier van reizen Ogier als de aangenaamste en gemakkelijkste prijst. Over Rotterdam is hij bizonder slecht te spreken, het enige wat er hem aan wetenschap en beschaving herinnerde, was het standbeeld van Erasmus op de Groote Markt. De inwoners noemt hij ruw en onbeschoft en over de herbergiers heeft hij een lang verhaal, waarin zij als ware afzetters worden beschreven. Van de boekwinkels, die hij in deze stad bezocht, noemt hij in het bizonder die van Izaak Waesberg, die hem vertelde, dat hij zoo juist een woordenboek op Caesar's gallo-sischen oorlog gereed had en hiervan den volgenden dag exem-

plaren aan Petitical in Rouaan verzenden zou¹⁾). Door het slechte weer kon het gezelschap eerst den tweeden Augustus de reis voortzetten en wel met een aan den stadhouders behoorend jacht, naar Dordrecht, waar zij 's morgens om zeven uur aankwamen na een overtocht, die vier uur had geduurd.

Am Nachmittag kehrte Ogier vom Haag nach Rotterdam auf demselben Wege zu Schiffe (Treckschuite) zurück und rühmt in Seinem Tagebuch dies Beförderungsmittel als die nur denkbar bequemste und angenehmste Art zu reisen. In Rotterdam besah er auf dem Marktplatz das Standbild des Erasmus²⁾ als des „Genius loci“, fügt aber hinzu, dasz dies Bild eben auch das einzige sei, was in dieser Stadt an gelehrte Bildung und feinere bürgerliche Sitten erinnere, denn alles übrige dort³⁾ — er meint das Straszenleben — ist roh, bäuerisch und matrosenmässig; als Beispiel erzählt Ogier⁴⁾: „Kommt irgend ein Fremder, der etwas getragen haben will, so kann er sich nicht den Lastträger nehmen den er will; denn sobald er einen gewählt hat, so kommt gleich ein anderer, der tragen will, sie streiten dann und würfeln drum, wer die Last erhalten soll, und wer dieser Entscheidung sich nicht unterwirft, wird zum Zweikampf auf Messer herausgefördert, der bei diesen Leuten die beliebteste Kampfesart ist“. Diese verrohte und verderbte Gesellschaft hat nicht mal vor den Beamten Furcht, da diese nicht dauerend fungieren, sondern nach Ablauf ihrer Amtszeit wieder ins Privatleben zurückkehren und dann der Rache und Gewalttätigkeit dieser Unholde gegenüber wehrlos sind. Nicht freimütig sondern frech sprechen sie von allen, sogar von dem Generalstatthalter, der darüber hinwegsehen musz. Unglau-

1) Deze uitgaaf vond ik nergens genoemd ook niet door Ledeboer, wel vermeldt deze, dat in 1636 bij Isaack van Waesberghe is verschenen: „Le grand dictionnaire François-Flamen“, gevuld door „Den schat der Duytscher tale, met de verklaringe in 't Fransoys . . . vermeerdert enz. door Edouard Leon Mellema“, welke boeken ook bij Van Waesberghe gedrukt zijn: „De nostre Imprimerie le 1 d'Avril 1636“. Zie A. M. Ledeboer, Het geslacht Van Waesberghe, 2e vermeerderde uitgaaf bl. 100. Vermoedelijk heeft Ogier den boekdrukker verkeerd begrepen of heeft een onduidelijke passage in het handschrift met de woorden lexicon en gallicum of iets dergelijks Dr. Schottmüller tot deze gevolg trekking gebracht.

(Jacobsen Jensen).

2) Auf dem sog. Groote Markt 1622 von Hendrik de Keyser. Vgl. Bädecker (1904) S. 335. 3) Msc. S. 139. 4) Msc. S. 144. ff.

bliches wird auch von der Habsucht und Unehrlichkeit der Schenkwirte erzählt; z. B. der Prinz von Oranien verliesz auf der Reise frühmorgens sein Gasthaus und liesz den Wirt sehr reichlich bezahlen; als er dan wegen plötzlichen Regens zu Fusz nochmal in das Quartier zurückkehren muszte und dort in der unfreiwillingen Musze nicht asz und trank, sollte er für diesen kurzen Aufenthalt noch 100 Gulden zahlen; hätte er sich geweigert, so hätte er, der Wirt, die ganze Stadt gegen den Prinzen aufgehetzt. Die Gastwirte lassen sich eben nicht nach der Güte ihrer Speisen, sondern nach dem Range ihrer Gäste bezahlen. Wer in solcher Herberge dieselben Speisen wie andere Leute iszt, zahlt als gemeiner Soldat oder Kaufmann den einfachen Preis, als Hauptmann oder Oberst musz er den fünffachen, als Prinz oder Gesandter den hundertfachen bezahlen.

Auch hier in Rotterdam besuchte Ogier die Buchhändler und Buchdrucker, besonders den Laden des Isaak Waesberg, der gerade ein Wörterbuch zu Caesars gallischen Krieg fertiggestellt hatte und tags darauf nach Frankreich an Petitical in Rouen versenden wollte. Slechtes Wetter verhinderte mehrere Tage die Weiterreise. Erst am Morgen des 2 August um 3 Uhr ging die Gesandtschaft in See an Bord eines dem Prinzen von Oranien gehörigen Schiffes, das die Holländer „Jacht“, die Franzosen „Fregatte“ nennen.

Nach vier Stunden war man in Dordrecht.

STAKENDE VLEESCHHOUWERS IN 1576.

Alzoo de vleyshouders dezer steede heuren neeringe sijn schorsende uit saeke van de nieuwe imposten bij de steede daerop gestelt, soo is op huyden bij de vroetschappen eendrachtelijc gestemd ende gesloten, dat men alle vreemde sal toelaten tot allen tijden ende dagen met heur vleys hier binnen ter markt te mogen staen ende verkoopen en dat bij provisie ende tot der stede wederzeggen, authoriseeren die van de Weth der voorschreven stede, dat zij daeraff yegelycken bij publicatie ende voorgaende klokkegeslag sullen adverteeren.

Resolutie van de Vroedschap 15 Juli 1576.